

Till läsningen: Första runan oviss. Endast hst tydlig. På h. sidan har den en svag r-bst, som förefaller vara huggen. Avståndet till 2 o talar dock emot att r. 1 skulle ha varit r. Bst i 2 o äro smala men tydligt huggna. Av r. 3 är endast hst säker. Ett par cm. t. v. om denna finnes en naturlig fördjupning, som icke synes vara bearbetad. Runan kan ha varit i, l eller u. Bst i 4 a svag och osäker. H. bst i 5 t är tydlig; v. bst svag och ej fullt säker. 6 r är tydligt. Alla sk i inskriften äro ganska grunda. Namnet 9—14 himikr är tydligt. 10 i och 13 k äro icke stungna. Det följande 15—32 litu·rita·stain·etifr är otydligt och svagt, skönjbart endast under mörk duk. 20 i är icke stunget. 28 e däremot tydligt stunget. Intet sk efter 8 k och 39 n, men stenytan är här skadad. R. 39 mycket svag; någon bst kan ej säkert spåras. Avståndet är större än vanligt till följande runa, som snarast ger intryck av ett n. En läsning 38—47 sin - ulfast förefaller sålunda icke utesluten. Ett h kan ha funnits framför 41 u, men inga spår finnas nu kvar. Namnet är f. ö. tydligt.

Rhezeliu: ...etr·ok emikr·litu·rita·stain·etif·-·fapur·sn·ihulfast (F a 6, F l 1). — Hadorph och Leitz (B 514): iolitr og·hemikr·litu·rita·stain ntifr·fapur sn ihulfast. — Celsius: io - - tr·ok·himikr + litu·risa stain atomr fapur + sn × ihulfast. — Dybeck: 1—6 iolet; 10 i skadat; 28—32 atifr; 38—39 sn, 40—47 ihulfast. »Antingen bemärka runorna atifr aftir, eller har runhuggaren misstagsvis ment både at och ift(i)r. — h i ihulfast är ofulländadt.»

J. Bureus tolkar inskriften sålunda: »... et Emiherus fecerunt scribi saxum in mem. patris sui IgulFasti.» — J. Peringskiöld: »Jolit och Hemming låto rita Steen efter sin fader Yggel-fast.» — Carl Säve (UFT h. 1): »Jole(n)d(?) och Hemming låto rita sten efter sin fader Igulfast.»

Två söner ha låtit resa denna sten till minne av sin fader. Det första namnet kan icke säkert identifieras, troligen på grund av ristarens bristfälliga stavning. Det kan ha slutat på -(h)vatr eller -fastr; förleden kan ha varit Igul- eller Hol(m)-. Ett Igul(h)ratr är icke belagt i någon annan källa. Ett Igulfastr skulle innebära, att fadern och den äldre sonen hade samma namn, vilket är mindre sannolikt. Det är emellertid, såsom ovan framhållits, icke helt uteslutet, att faderns namn har varit Holmfastr. — Om namnet Hæmingr se U 101, om Igulfastr E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

Om ristarens osäkerhet i stavningen vittnar 28—32 etifr för æftir och 38—39 sn för sinn.

1020. Kyrsta, Ärentuna sn.

Pl. 55.

Litteratur: B 511, L 221, D 1: 216. J. Rhezelius, F l 1 n:r 64; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 2, bl. 59; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 442; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1864 (ATA); UFT h. 1 (1871), s. 18; J. Eriksson, *Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken* 1928 (ATA); E. Floderus, *Rapport till Riksantikvarien* 1935 (ATA).

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (F l 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 511); Dybeck (D 1: 216).

Runstenen står vid Kyrsta by, i norra kanten av nya landsvägen Fjuckby—Storvreta. Ristningsytan vetter åt SSV.

Stenen finnes avbildad av Joh. Rhezelius (F l 1), men har icke blivit upptagen i Bureus' samlingar av inskrifter. Platsen uppges vara: »Widh Vggeln i gårde.» Uggeln är en by om två gårdar, belägen strax Ö om Kyrsta. — *Ransakningarna*: se ovan U 1019. Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Kyresta i Erntuna» (B 511: »Kyresta»; L 221: »Kyrestad»). — O. Celsius, som har granskat inskriften den 10 juni 1728: »Mellan Uggeln och Kyrsta på gårdet i Ärentuna.» — R. Dybeck (D 1: 216): »En mycket skadad och svårtydd inskrift. Stenen står i Kyrstads gårde, invid vägen mellan byn och Valhammar.» Denna uppgift är oriktig. J.

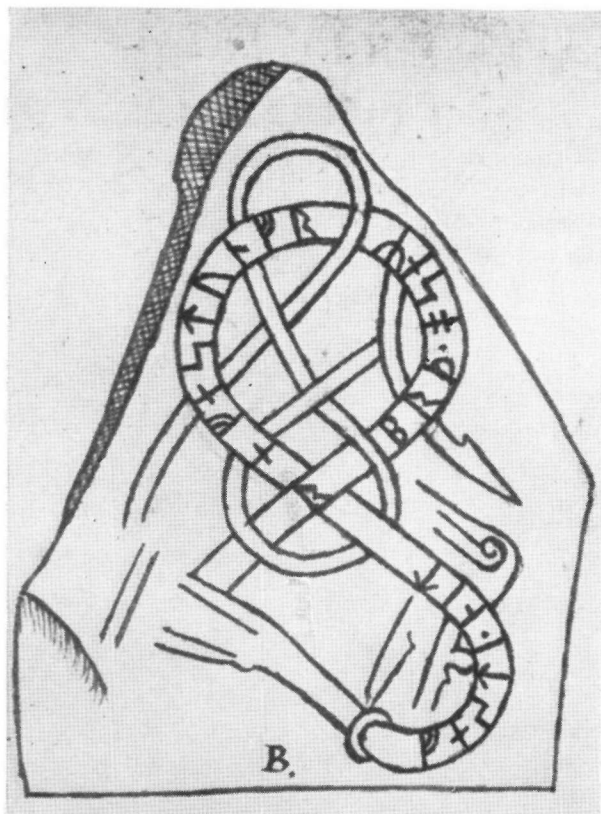

Fig. 206. U 1020. Kyrsta, Ärentuna sn.
Efter teckning av Rhezelius.

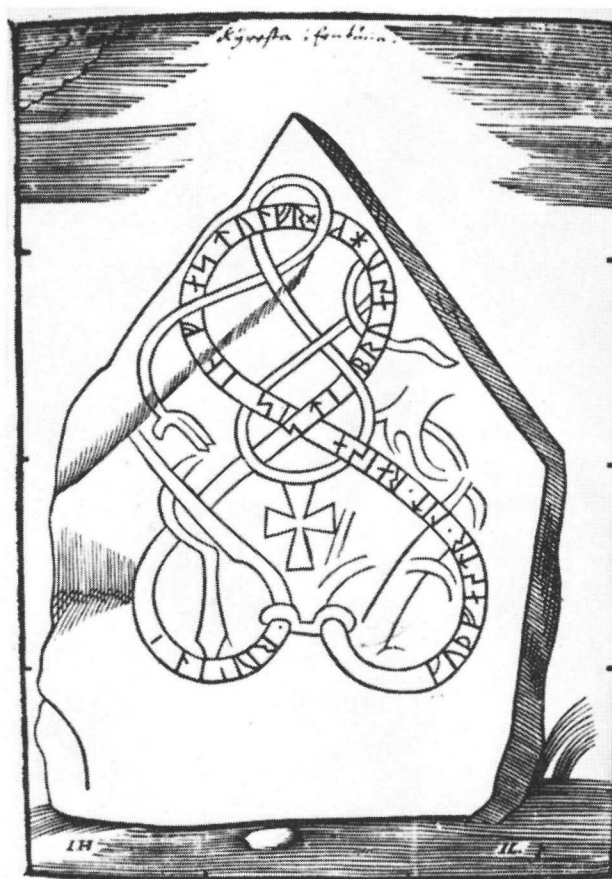

Fig. 207. U 1020. Kyrsta, Ärentuna sn.
Efter B 511.

Eriksson (1928): »Runsten rest invid vägen 300 m. Ö om byn, ej mellan byn och Valhammar, som uppgivits.» Stenen stod på norra sidan om den gamla byvägen, rakt S om den östligaste gården i Kyrsta. Då vägen 1935 rätades och breddades, måste runstenen flyttas 7 m. åt N till sin nuvarande plats.

Ljusgrå granit, i ristningsytan svagt rödaktig. Höjd 1,58 m., bredd 1,56 m. Ytan är ganska ojämn. Ristningen är grunt huggen, därtill svårt skadad, särskilt nedre hälften. Inskriften är mycket svåräst, delvis alldeles oläslig.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 511):

[ku]pfast[r] · li[t] · [raisa] · stin . . . fastulfr ·

· rui . . . [st]i · bru · as[uh]k

Guðfastr let ræisa stein . . . Fastulfr . . . bro . . .

»Gudfast lät resa stenen . . . Fastulv . . . bro . . .»

Till läsningen: Av 1—2 **ku** finnes nu icke ett spår. Av 3 **p** är hst tydlig och en övre del av bst. Det kan dock ej avgöras, om denna varit **p** eller **l**. Det följande 4—7 **fast** är tydligt. Därefter förefaller det, som om ett smalt band korsade runslingan, men ytan är nött, och det

är ej alldeles uteslutet, att här har funnits en runa **r**. Därefter ett tydligt sk. 9—10 **li** är svagt. Därefter är inskriften skadad fram till stenens mitt. 17—20 **stin** svagt. 21—28 **fastulfr** tydligt, även 28 **r**. Sk framför 29 **r** är tydligt, liksom följande tre runor 29—31 **rui**; 31 **i** kan dock ha haft en bst. Därefter är ytan förstörd, och inga spår av runor kunna upptäckas i den nedre vänstra öglan. 35—39 **bru·as** är fullt tydligt. Därframför finnas några raka stavar, men ingen runa kan säkert fastställas. Efter 39 **s** en rak stav tydlig; runan kan ha varit **i** eller **l**, **u**. Därefter ha funnits två runor, som nu äro totalt förstörda. Sista runan 42 **k** är tydlig.

Rhezeliu (F 11): ... **fasti·lit** ... **n fastulfr** ... **r brp·osem**. Bst i 9 och 26 **l** sitta lågt. — Hadorph (B 511): 17—20 **is·in**. Efter 29—31 **rui** spår av flera runor. — Celsius: »Denna sten är af tempestatibus mäst utplånad. Doch kunde man kanske något utgrunda, om man tar sig god tid der till.» Celsius har gjort ett par små skisser: 1) »en slänga mot högre sidan eller till söder»: **fast** ... 2) »mot väster»: ... **in fastulfr** ... **ti·bru·osuhikin**. — Liljegren återger Hadorphs läsning, men ändrar 31 **i** till **n** och tillägger ett **n** efter 34 **i**. Han supplerar inskriftens senare del sålunda: Run(*fast lit kira*) **stin bru a suhk**. — Dybeck: **kupfastr·lit·raisa istin·fastulfr·rui** ... **nk** ... **sti·bru asuhk**. »Stenen har under sommaren fått sin forna upprätta ställning, och om i följd deraf, såsom ofta händer, inskriften härefter klarnar, skall hon åter behandlas i anmärkningarna.»

J. Peringskiöld ger följande tolkning av inskriften: »Gudfast lett resa upp Stenen till Fastulfs åminnelse. Men Runfast lätt göra Stenbroon i swanket (in depressiori et humidiori loco).» 38—42 **asuhk** skulle innehålla ett ord »Sug, seu Sugur eller Swag. attractivum quid, æstus maris, mare æstusans. comp. adsugur, frasugur, som suger wattenet ifrån eller til sig.» — C. Säve (*UFT* h. 1): »Gudfast lät resa sten (och?) Fastulf Rui ... bro ...»

Ordet »stenbron» är tydligen en konjektur av Peringskiöld. Det finnes icke i hans förlaga, Hadorphs och Leitz' teckning, och icke heller på stenen. Det går emellertid igen hos Liljegren. Ordet *stæinbro* förekommer i en sörmländsk inskrift (Sö 157) och en västgötsk (Vg 4).

I likhet med U 1017 innehåller U 1020 två minnesinskrifter. Den ena (A) börjar nedtill i högra öglan och går uppåt och åt höger; den andra (B) börjar nedtill i den vänstra slingan och går uppåt och åt vänster. De mötas högst upp i den stora övre öglan. Ornamentiken är i stort sett densamma på de båda stenarna, och det kan icke råda något tvivel om att de äro utförda av samma ristare. Det märkliga är, att även inskrifterna förefalla att vara besläktade. Båda innehålla namnet **fastulfr**. Inskriften B tycks ha börjat på samma sätt som på U 1017: **ru** ... Att U 1020 tydligt innehåller ordet **bru** är ett starkt stöd för att samma ord har funnits på motsvarande ställe i U 1017. Möjligen har det varit efterföljt av samma namn **aslaik** i båda inskrifterna. Det är därför mycket beklagligt, att båda inskrifterna äro bevarade i så dåligt skick, att de icke nämnvärt kunna suppleras varandra. Detta beror till övervägande del därpå, att de ha varit mycket dåligt ristade. Vittring och senare skador ha i detta fall icke spelat så stor roll.

Om de båda namnen *Guðfastr* och *Fastulfr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

Det finns skäl som tala för att ristaren av U 1017 och 1020 har utfört flera av runstenarna i Ärentuna sn. Det gemensamma för dem är framför allt en otymplig, slapp behandling av de ornamentala motiven och en ojämn huggningsteknik. Ristningarna äro av två huvudtyper, beroende på stenarnas form: dels U 1017 och 1020 med runslingan lagd i tre runda ringar, en över och två under, dels U 1018, 1019, 1021, 1023 och 1024 med runslingan utefter stenens ytterkanter och huvud- och fotändarna upprullade på stenyntans mitt. Härtill kommer U 1015, som är en direkt kopia av Öpir-stenen U 1014, och U 1022, där stenens storlek och för ristning olämpliga gryt ha tvingat ristaren att ändra sitt mönster. Gruppen omfattar i sin helhet nio stenar, d. v. s. alla runstenar i Ärentuna sn, med undantag av den stora Fjuckby-stenen U 1016, Öpir-stenen U 1014, det lilla fragmentet U 1013 och den ena Vaxmyra-stenen U 1025, om vars utseende vi ingenting veta. Det har icke varit någon driven mästare, som har utfört dessa nio

stenar, men en man utan större yrkesskicklighet och med ett ganska begränsat verksamhetsområde, kanske inskränkt till Ärentuna sn. Utmärkande för honom är framför allt den slappa utformningen av de ornamentala mönstren. Han har lånat dem från andra, men icke i något fall har han förmått åstadkomma något konstnärligt värdefullt. Också i användningen av runorna visar sig ristaren påfallande osäker. Särskilt har återgivandet av namnen tydligen berett honom svårigheter. Ordet »efter» stavas han **yftia** U 1014, 1018, 1024, **etifa** U 1019, **etia** U 1023. Icke mindre än fyra gånger sätter han namnet på den döde efter släktskapsordet: *æftir sun sinn Orøkiu* U 1015, *æftir faður sinn Hialmgæir* U 1018, *æftir faður sinn Igulfast* U 1019, *æftir faður sinn, Ærnfastr* U 1023. Två gånger står namnet på den döde i denna ställning i nominativ: U 1020, 1023.

1021. Nederbacka (Rosta bro), Ärentuna sn. Nu vid Rosta kvarn, Bälunge sn.

Pl. 56.

Litteratur: B 471, L 223, 227. J. Bureus, Fa 6 s. 64 n:r 97 (Bureus' egen uppteckning), Fa 10:2 n:r 47 A, Fa 5 n:r 494, Fa 1 s. 107; J. Rhezelius, Fl 1 n:r 64; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 60 och 62; O. Rudbeck, Atlantica 2 (1689), s. 550 (nytrycket 1939 s. 564); O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 430, 2, s. 19, 110; F. Burman i Nova Acta Soc. Scient. Ups. Vol. 5 (1792), s. 311; UFT h. 1 (1871), s. 18 f.; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Ärentuna socken 1928 (ATA); O. v. Friesen, Anteckningar (UUB); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1942 (ATA).

Äldre avbildningar: Bureus, teckning (Fa 10:2), kopparstick (F f 6 n:r 197; även i Peringskiölds Monumenta 2, bl. 62 v); Rhezelius, teckning (Fl 1); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 471).

Runstenen står 50 m. SSÖ om Rosta kvarn, 2 m. S om infartsvägen, sålunda på västra sidan om Björklingeån, som här utgör gräns mellan Norunda och Bälunge härader. Ursprungligen stod stenen i Ärentuna sn.

Runstenen var känd redan av Joh. Bureus. Platsen uppges vara: »Vidh Rostadha konungshögdar i Ärentuna Vid broendan åt prestegården» (Fa 6), »Nordan vid Rogsta bro i Ärentuna S.» (Fa 10:2), »NederBacka vid Rosta Broen» (Fa 5). Joh. Rhezelius: »Widh Rosta bro och Åån» (Fl 1). — Ransakningarna: »I Prästegärdet ståår een Steen män inthet skriffuit vppå, then andra nähdan för Prästegärdet in emott een Broo står och een Rundsten och vackert skriffuit vppå» (1667), »wid Rosta Broo 1» (1677). J. Peringskiöld, Monumenta: »Nederbacka är ett litet Torp på Köllie ägor, nedan förbem^{te} Kongs- och Jarlehögar, beläget wid åån och Rosta broon som löper emillan Ärentuna och Bälunge Socknar. Den wid södre broändan stående Runsten hafwa wij i Bälunge Sockens beskrifning infört; här wid norra ändan på Ärentuna sidan gent emot detta Nederbacka torps stugu dörr, och wid Landzwägen, ligger denna bifogade Ritningz uhråldriga Steen baklänges kullsunken, den min Antecessor Secreter Hadorph med sin Ritare Leitz låtit aftaga, och iag yttermehra till större säkerhet noga skurat och besichtigat hafwer, finnandes med dem denne sanna Öfwerskrift» [varefter inskriften följer]. Träsnittet har följande påskrift: »Rosta broo i Bälings sochn» (B 471: »Rosta bro»; L 223: »Rostads bro» och L 227: »Nederbacka»). Ett par blad längre fram (bl. 62 v) har Peringskiöld klistrat in ett avdrag av Bureus' kopparstick; det har påskriften: »NederBacka widh Rosta Broen». Det är egendomligt, att Peringskiöld, som ju själv varit på platsen och »noga skurat och besichtigat» stenen, icke har observerat, att de båda avbildningarna avse samma föremål. Det framgår tydligt av de olika tolkningar, han ger av inskrifterna. I *Bautil* har runstenen U 1021 (B 471) felaktigt blivit upptagen under Bälunge sn. I Liljegrens *Runurkunder* har den, tydligen på grund av framställningen i Peringskiölds *Monumenta*, blivit dubbelförd: dels efter B 471 såsom n:r 223 »Rostads